

Tecken och bilder som AKK – handledning för småbarnspedagogiken

av Petra Sten-Heinonen

ISBN: 978-952-7099-31-5
2020. Lärums förlaget Ab

Vad är AKK?

AKK står för alternativ- och kompletterande kommunikation.

Det betyder i korthet att om en person inte kan uttrycka sig i tal, så kan personen använda bilder, symboler eller tecken som stöd för att göra sig förstådd.

Vissa barn kan använda sig av många olika kommunikationssätt. Det är inte ovanligt att både tecken och bilder används sida vid sida. Dessa kan användas samtidigt eller i specifika situationer. AKK förverkligas exempelvis genom hjälpmedel så som pekplattor, bildpärmar m.m.

Hela gruppen har nytta av handtecken och bilder!

Även de barn som har ett väl fungerande tal och en god språkutveckling har nytta av AKK. De kan behöva visuellt stöd för struktur och förståelse. Användning av AKK hindrar inte en normal talutveckling, utan har bevisligen en positiv effekt på talutveckling och den språkliga medvetenheten.

Om man i barngruppen alltid använder AKK, då är man rutinerad och förberedd den dagen det börjar ett barn med ett konkret behov av AKK. Det är i första hand personer med funktionsnedsättningar, eventuellt CP-skada, språkstörningar och talsvårigheter av olika slag. Även barn med lindrig hörselnedsättning eller tillfällig hörselnedsättning (till exempel vid öroninflammationer) kan behöva AKK för att kommunicera mer effektivt.

AKK skall kontinuerligt vara tillgänglig för hela gruppen, inte enbart barnet i behov av kommunikationsstöd. Det är viktigt för hela personalen och barnen i gruppen att få lära sig mer om de olika sätten att kommunicera. För att ett barn ska kunna lära sig att använda en alternativ kommunikationsmetod, måste personalen ge en god modell och rätt verktyg åt barnet. Och de vuxna måste komma ihåg att alltid svara på barnets alla försök till kommunikation.

Detta gäller även barnets familj och andra närstående. Om alla i omgivningen deltar, möjliggör detta en kommunikativ miljö och en möjlighet för alla att vara delaktig. Alla barn har rätt att göra sin röst hörd och de har rätt att kommunicera på sitt eget sätt.

Då man använder tecken eller bilder behöver man se på bilden eller se på den som tecknar. Detta kan medföra att koncentrationen blir bättre i och med att man måste ha ögonkontakt. Det har en positiv inverkan på hela gruppen.

Tecken som stöd

Tecknen som stöd är inte det samma som teckenspråk. Man tecknar endast de viktigaste orden i en mening. Man talar och tecknar samtidigt - och väljer ut så kallade nyckelord.

Om man till exempel ska säga: "Nu går vi ut!" Då kan man teckna NU och UT.

Det är viktigt att alla i personalen får undervisning i tecken som stöd för att kunna använda dem smidigt. Det skapar problematik om bara en ur personalen kan teckna. Dessutom, om barnet ser att även andra tecknar är tröskeln att använda tecken inte så stor. Barnet känner sig tryggt i en tecknande miljö där alla vuxna använder tecken.

Ett sätt att få in tecken i vardagen är att ha veckans tecken. Man har ett eller flera tecken på en bestämd synlig plats på väggen. Det är bra om även föräldrar ser de ord som går igenom. Då lär man sig ett eller flera tecken varje vecka. Repetera då och då redan lärda tecken. Tecken kan vara relaterade till årstid, högtid eller helt enkelt viktiga dagliga tecken, som t.ex. leka, snäll, tack och förlåt. Så småningom kan man även bilda längre meningar av tecknen då man lägger ihop dem.

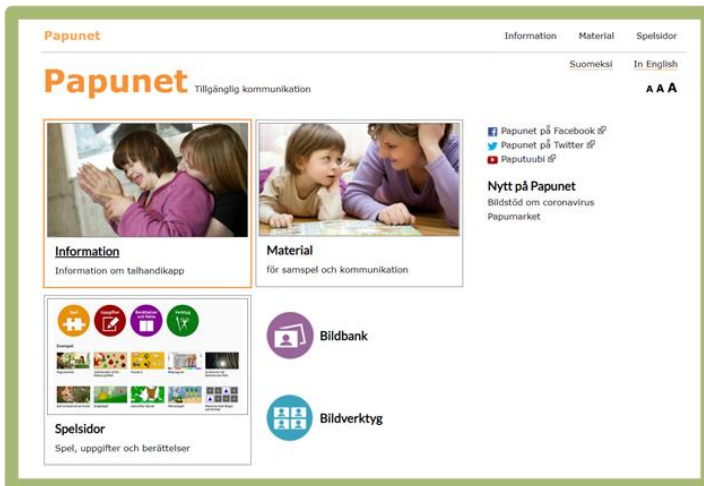
Ett annat bra exempel är att göra en julkalender där man varje dag öppnar en lucka som lär ut ett nytt tecken.

Om man har ett tema i gruppen kan man på förhand ta fram bilder och tecken relaterade till detta. Då ger man alla barn i gruppen ett bättre utgångsläge. Med fördel kan man också lägga ut bilder eller bilder på tecken vid olika platser/rum/möbler/leksaker. De mest aktuella orden blir då förstärkta.

Barn i olika åldrar, med olika talformåga - tecken kan bli deras sätt att kommunicera och känna gemenskap. Alisa, Rimma och Astor sjunger "En liten BÅT, blir ofta våt..."

I samlingar blir det naturligt att sjunga sånger som tecknas. Det är vanligt att det finns rörelser till sånger, så varför inte ersätta med riktiga tecken?

Papunet är en utmärkt hemsida där man kan hitta både tecken och bilder. Man kan lätt skriva ut dessa i valfri storlek, ändra texten eller ta bort texten helt och hållet. Materialet är gratis och öppet för alla att fritt använda.

Genom att alla i gruppen använder tecken ökar kommunikationen mellan både vuxna och barn. Man blir även van vid ögonkontakt, som är extra viktig då man använder tecken som stöd. Modellen som vuxna ger är en betydelsefull del av barnets inlärning av tecken. Om barnet inte ser någon använda tecken kan hen heller inte lära sig att använda dem. *"Vi lär oss inte tala om ingen talar till oss, vi lär oss inte heller teckna om ingen tecknar tillbaka."*

För barn med annat modersmål är detta ett bra sätt att lära sig nya ord på. I och med att många tecken är visuellt lätta att förstå, kan barnet genom att höra ordet och se tecknet förstå att dessa betyder samma sak. Detta gäller givetvis även med bilder.

Bilder och symboler som stöd

Bildstöd är relativt lätt att få in i vardagen i en barngrupp. Man försöker få med synliga bilder i miljön. Med ett väl utfört förarbete (printa, klippa, laminera) har man snabbt en bildbank som går att återanvända många år. Lägg upp bilder t.ex. i tamburen så barnen kan se vilka kläder som ska användas. Lägg upp bilder på olika maträtter för att förbereda lunchen.

Ett veckoschema och dagschema är mycket bra att ha för alla barn, det blir tydlig struktur för dagen. Man kan se vad som ska göras under dagen och där kan man se om det är något speciellt som händer just den dagen. Bilderna byts ut dagligen eller i början av veckan för att motsvara dagens/veckans program. Det blir välstrukturerat och barnen kan själv gå fram till schemat för att se vad som sker härnäst eller nästa dag.

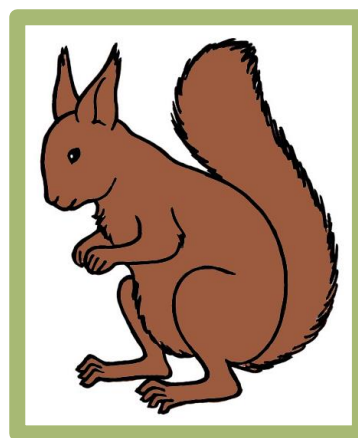
Här visar Ludwig att det är dags att gå och baka pepparkakor. Veckoschemat gör det lätt att orientera sig i tillvaron. Här används den internationella färgsättningen för dagarna, som upprepas i många tidshjälpmedel.

Barn med hörselnedsättning, även om den är svag eller enbart tillfällig, drar stor nytta av att daghemmet och förskolan där de vistas färdigt är beredd på att använda AKK.

Anton hade en tillfällig hörselnedsättning på grund av upprepade öroninflammationer. I väntan på utredningar och öronoperation blev samlingarna svåra att följa. Här får han repetera dagens program tillsammans med Malin Häggqvist

Inför sångstunderna kan man med fördel ha en bildkarta med olika sånger som sjungs ofta. Då finns det en bild för varje sång, till exempel en ekorre för sången "Ekkorn' satt i granen". Då kan barnet peka på den sång som hen vill ha. Detta fungerar även utmärkt med mindre barn som kanske inte ännu kan prata. Då kan barnet som inte med ord kan säga vilken sång hen vill ha, visa på kartan och på så sätt möjliggörs en delaktighet och glädje i att få göra egna val.

På gymnastiken kan man till exempel ha en bildkarta för leken "Kom hem alla mina barn". Då kan alla vara med och peka på vilket sätt barnen ska komma hem om man inte kan uttrycka sig i tal. Man kan också ha en bildkarta med olika rörelser och så får barnen i tur och ordning välja hur man ska röra sig till musiken.

Under stunden då man sätter sig ner och äter lunch har man tid att i lugn och ro kommunicera. Då kan man ha en bildkarta med bilder, som är relaterade till matsituationen. Om ett barn inte kan be om mera mjölk med tal, kan hen peka på en bild med mjölk. Man kan även diskutera om maten, vad det är man äter, be om mer eller säga att man är klar, med hjälp av bilder.

Här är ett exempel på Amelies matkarta. Hon kan lätt peka på det hon vill ha. Bilderna är tydliga och även mindre barn kan lätt förstå dem.

Från början kan bildkartorna ha mindre bilder och när barnet växer och blir större kan man utöka dessa med fler bilder och i mindre storlek. Bildkartorna ska finnas tillgängliga för barnen att själva gå och hämta när de vill. Bildkartorna ska vara utplacerade på ett ställe som barnen vet om och kartorna är ofta relaterade till en viss situation.

Här är ett exempel på en bildkarta med olika saker man kan leka eller göra. Amelie visar att hon vill pussla.

Var kan jag hitta mer information om AKK?

Kom ihåg att tecken som används i Finland och Sverige är olika! Ha detta i beaktande när du söker efter tecken på internet!

papunet.net: Här finns ett brett utbud av både tecken och bilder samt mycket information och annat material. i Bildverktyget kan man själv printa ut bilder och välja vilken storlek dom ska vara och hur många bilder man vill ha per sida. Man kan även byta ut bildtexter och lägga till egna bilder.

larum.fi: Ta kontakt med Lärum om du funderar på användningen av AKK. Kontaktuppgifter finns på webbplatsen larum.fi/kontakter. Besök även shop.larum.fi för att se utbudet på material och faktalitteratur.

folkhalsan.fi: Om man vill lära sig mer om AKK kan man delta i någon av Folkhälsans kurser. På webbsidan kan man se vad dom ordnar för kurser och föreläsningar inom ämnet. [Här kan du bekanta dig med kommunikationsstigen - dagisstigen.](#)

handlaget.fi: Här kan du hitta bilder på tecken och man kan beställa till exempel boken Flip Flop av Hannele Rabb. Det är en bok med bilder och tecken och man kan själv, genom att vända på flikarna i boken, bilda 823 543 olika minisagor.

suvi.teckensprak.net: Här finns mängder av tecken och videon var man kan se hur orden tecknas.

Olika vuxeninstitut, folkhögskolor: De ordnar kurser i tecken som stöd så håll gärna utkik på deras hemsidor.

Boktips från shop.larum.fi:

- TAKK Tecken som AKK. (2004). Heister Trygg, Boel
- GAKK Grafisk AKK. Om saker, bilder och symboler som Alternativ och Kompletterande Kommunikation. (2005). Heister Trygg, Boel.
- Tidig AKK. Stöd för stora och små. (2008). Heister Trygg, Boel.
- AKK i skolan. En pedagogisk utmaning. Om alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i förskola och skola. (2012). Heister Trygg, Boel
- Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i teori och praktik. (1998) Anderson, Ida. Heister Trygg, Boel.
- Språklig sårbarhet i förskola och skola. (2016) Bruce, Barbro m.fl